

Revista 22, (nr. 29, august 1990, p. 8-9).

Paradoxul Român Dialog cu Vladimir Tismăneanu

Semne de întrebare la actualele strategii ale succesorilor lui Ceaușescu

Raluca Barac: Vladimir Tismăneanu ești din nou, anul acesta, în mijlocul nostru. Mulți dintre noi te cunosc prin intermediul posturilor de radio Europa Liberă, Vocea Americii și BBC; înclin să cred că marea majoritate; dar pentru cei care, poate, nu te cunosc prea bine aș vrea să încerci să ne prezinți un crochiu al personalității tale.

Vladimir Tismăneanu: Aflu – după vizita mea în țară în februarie – martie a.c., ocazie cu care am dat și o suită de interviuri, inclusiv revistei „22” – că, se pare, aceste interviuri au provocat anumite iritări în rândurile ziariștilor din presa Frontului; respectiv a apărut chiar și un articol în ziarul *Dimineața* (primul dintr-o serie presupus demascatoare la adresa mea) în care, printre altele, mi se contesta legitimitatea titlului de profesor universitar. E dreptul lor să nege acest lucru, așa cum neagă atâtea și atâtea evidențe, dar nu e cazul să polemizăm cu ei. Este cazul doar de o introducere sau de o auto-prezentare; deci, sunt cercetător științific la un institut de cercetare politică internațională din Philadelphia; din 1985 am predat științe politice la Universitatea Pennsylvania, iar anul acesta începând din luna august – ca o schimbare atât de reședință, dar mai ales de accente în viața mea profesională – voi preda științe politice la Universitatea din Maryland unde am fost titularizat.

Vechile metode „floreștiene” din România

R.B.: Dar cum îți explici aceste dure atacuri la persoană, această defăimare (în ultimă instanță) a ta din unele publicații ale FSN-ului sau simpatizante ale acestuia?

V.T.: Aceste atacuri sunt interesante din mai multe puncte de vedere; deci încercând să mă debarasez de firescul narcisism care funcționează și din dorința de replică, cred că este vorba, înainte de toate, de insatisfacția și reacția intolerantă a ziariștilor din presa Frontului și mai ales a celor care inspiră și pun la dispoziție tot felul de informații unele mai distorsionate decât altele în legătură cu o serie de intelectuali din țară dar și din exil, care au refuzat să se supună bombardamentului propagandistic al Frontului. Respectiv, ceea ce în cazul meu provoacă această stare de lucruri, deci animozitate la adresa mea din partea ziariștilor „noii Curți” de la București, este faptul că numele meu este asociat indiscutabil cu o lungă și presupun, eficientă analiză critică a fenomenului ceaușist în speță, la cele trei posturi de radio unde am fost colaborator permanent începând încă din anul 1982: *Europa Liberă*; *BBC* și *Vocea Americii*.

A contat presupun și seria de articole din diferite publicații occidentale cum ar fi: *New York Times*, *The New Republic*, *The Independent* (la Londra) ș.a. Deci, pe undeva, cred că ceea ce îi deranjează este credibilitatea și atunci ideea este că în momentul în care eu însumi vin și sugerez sau ridic o serie de semne de întrebare referitoare la actualele strategii politice ale succesorilor lui Ceaușescu nu mi se iartă faptul că lumea s-ar putea să mă și creadă, având în vedere că ceea ce am spus de-a lungul anilor nu a fost chiar atât

de dreptate de adevăr. Drept care se ajunge la atacul la persoană, la invectivă, la calomnie și se ajunge și mai departe, la forme care se sustrag discursului politic utilizat și pe care prefer să nu le calific; inclusiv, asta o spun între paranteze, a numelui tatălui meu neschimbat înainte de nașterea mea; eu m-am născut cu acest nume pe care nu mi l-am schimbat niciodată. Se folosesc deci tot felul de insinuări printre care și aceea că prietenii îmi spun Volodea – de fapt, atacuri așa cum au fost și cele asupra lui Paul Goma sau Ion Caraion, deci insinuări că, pasămite, aș lucra pentru KGB. Acestea sunt de fapt vechile metode ale presei „floresciene” care înfloresc în atmosfera destul de tulbură a epocii post-revoluționare din România.

Violența o stare de angoasă socială

R.B.: De unde crezi că naște atâta violență în România post-revoluționară, având în vedere mai ales și celelalte țări din centrul și estul Europei unde se petrec mari schimbări politice dar nu pe acest fond de violență?

V.T.: Trecând deci dincolo de violența verbală, pe care voi ați simțit-o mai mult decât mine, pentru că este știut la ce presiuni a fost supus *Grupul pentru Dialog Social* din direcția presei Frontului, știu pe de altă parte cu ce tip de insinuări, atacuri la persoană, atacuri sub centură ș.a.m.d. s-a procedat în campania electorală. Tocmai de aceea cred că e bine să explicăm originile structurale ale acestei violențe, dincolo de cele psihologice și aici este vorba de caracterul nedesăvârșit al revoluției române și de caracterul ei deformat. Este vorba de asemenea de tentative de mistificare a naturii reale a acestei revoluții, de deturnarea revoluției și a semnificației ei. Când spun că este un caracter nedesăvârșit sau o tentativă de a bloca revoluția într-un moment al ei, pentru ca apoi să o canalizeze într-o altă direcție decât aceea naturală, deci de artificializare a direcției revoluționare în scopuri instrumental-pragmatice și manipulative, deci când spun aceasta, mă gândesc la faptul că dincolo de orice retorică formală, este evident că revoluția română a avut un caracter – în faza sa inițială, în primele zile – de explozie a maselor în raport cu o dictatură mono- sau bi- personală.

Dar aici eu mă înscriu categoric împotriva liniei promovate de dl. Silviu Brucan în interpretarea procesului revoluționar, în care domnia sa confundă suprafața cu natura profundă și logică a acestui proces revoluționar din România, în care de fapt atacul de masă asupra dictaturii bi-personale și autocrației regimului ceaușist nu era decât începutul și vârful, dacă vrem, al unui aisberg politic, respectiv tentativa poporului român de a rupe cu un regim ca o cămașă de forță care i-a fost impusă și care niciodată n-a fost altceva decât o cămașă a lui Nessus. Totuși, în propaganda Frontului s-a produs un fenomen foarte important: anexarea și apropierea simbolurilor anticomuniste, a retoricii anticomuniste și prin aceasta, o expropriere a opoziției, inclusiv a opoziției extra-parlamentare și extra partidice de tipul *Grupului pentru Dialog Social* care, inițial, nu fusese o opoziție, dar a fost plasat în postura de opoziție, grație unor atacuri desfășurate concertat și sistematic.

Este foarte interesantă întrebarea pe care mi-ai pus-o, pentru că defapt sursa, originea, factorului dintâi, primus movens al acestei violențe actuale a vieții politice post-revoluționare cred că-și are rădăcinile în caracterul mascat, dar real al violenței regimului lui Ceaușescu și al regimului comunist din România în genere, care după părerea mea și nu cred că poate cineva să mă contrazică, a fost cel mai violent din Europa răsăriteană; un

regim fără întreruperi, fără paranteze, pur și simplu violență, cu unele momente de intensificare și cu unele momente de relaxare, dar o violență structurală de unde și explozia atât de violentă împotriva regimului lui Ceaușescu, de unde și faptul că aceste zvârcoliri sau convulsii post-revoluționare perpetuează starea de violență care a precedat revoluția, care a caracterizat revoluția însăși. Fundamental, văd sursa acestei stări de profundă neliniște socială (poate nu-i bine s-o numim tot timpul violență, dar este evident o stare de angoasă socială) în inexistența, mai bine spus în absența unei terapii sociale și naționale. Este o țară care nu și-a exorcizat demonii, iar momentul în care se recurge la simboluri emoționale foarte puternice, știindu-se bine ce înseamnă cuvinte precum legionar, fascist, huligan, bandă înarmată (pentru că există un spirit colectiv bătuit de memoria bandelor legionare, fie chiar și în filme cu fasciști cu cămăși negre, cu cămăși verzi, care au marcat conștiința colectivă) și atunci acest lucru nu face decât să intensifice sentimentul de spaimă care se traduce apoi prin explozii de furie. Totodată este vorba de nerezolvarea marilor situații de tensiune social-economică și politică din România. În cinci luni de la revoluție nici una, după părerea mea, dintre problemele care au generat revoluția nu și-a găsit rezolvarea pozitivă. Am toată admirația și stima pentru faptul că într-adevăr au avut loc alegeri în România; departe de mine gândul că aceste alegeri nu trebuiau să aibă loc. Voi cei care ați fost aici puteți spune cât de corecte sau incorecte au fost aceste alegeri.

Alți conducători de tip kadarist

R.B.: Dacă tot ai amintit de alegeri, nu crezi că ne-ar fi trebuit un număr mai mare de observatori așa cum au fost în Nicaragua, unde după cum știm prea bine au fost 12.000 de observatori?

V.T.: Dar, dar în acest caz ar fi trebuit să fi invitat mai mulți observatori din Uniunea Sovietică. Nicaragua se întâmplă să fie un punct cald-strategic pentru SUA și asta explică totul (cred că ai simțit ironia și nu știu cum vei reuși să traduci zâmbetul în scris).

România nu este, în pofida luărilor de poziție ale conducătorilor Frontului îndeosebi și ale propagandiștilor lui, plasată ca o miză în jocul marilor puteri; în calitatea mea de analist al relațiilor internaționale încep să cred că ni se servește un nou scenariu și se face din vechea meteahnă a româno-centrismului, de a ne crede buricul universului și de a crede că undeva, în afară există o altă forță care a așezat piesele pe eșchier; mi-e teamă că iar avem de-a face cu un transfer de responsabilitate. Faptul că nu au fost mai mulți observatori eu îi văd mai degrabă, nu ca pe o indiferență, ci doar ca pe o expresie exactă a locului pe care se plasează România din punctul de vedere al Occidentului, pe agenda marilor probleme ale acestuia; este o chestiune importantă și o reacție pe cât de promptă pe atât de adevărată la represiunile care au avut loc, la escaladarea violențelor din ultima vreme și la hai să numim cu blândețe „stângăciile guvernamentale”. Este însă clar că nimeni nu este pregătit să adopte nici un fel de linie intervenționistă cu două rânduri de ghilimele) dinspre Occident spre România chiar la nivelul trimiterii a cât mai mulți observatori electorali. E bine, e rău, asta mi se pare a fi situația.

Opinia publică mondială este mult mai sensibilizată la capitolul România cu toate că s-a simțit manevrată și acest lucru a generat o stare de frustrare și adeseori chiar o stare de indignare la adresa manipulărilor propagandistice, în ultimă instanță, pe fondul revoluției române și a credulității occidentale. Dar asta nu înseamnă că România nu poate

să fie pe prima pagină în presa străină, dimpotrivă. Acum, pentru a face o paralelă, îmi aduc aminte că aproximativ cu doi ani în urmă, János Kádár, care părea a fi un despot lămurit (o tentație ce bântuie și pe alți conducători de tip kádărist din Europa – mă refer chiar în declarația de la Călărași a dl. Ion Iliescu), dând un interviu săptămânalului american *Time*, era întrebat de ziaristii americani cum își vede retrospectiv cariera politică, în special în lumina faptului că el fusese practic conducătorul marii represiuni contra-revoluționare, împotriva adevăratei revoluții maghiare din octombrie-noiembrie 1956. Era practic omul care fusese multă vreme privit ca cel care pactizase, fără nici un fel de rezerve, cu forța brutală de ocupație a Armatei Roșii; dar tot el fusese omul care a reușit să creeze ceea ce s-a numit „socialismul gulașului”, adică un socialism al prosperității relative și al consimțământului și chiar al capitulării intelectualității într-o complicitate, mai mult sau mai puțin vinovată, cu puterea.

Răspunsul lui János Kádár a fost foarte interesant; revenirea lui la putere s-a făcut pe fondul unei cumplite violențe; oameni împușcați, oameni arestați, pe stradă trupe sovietice, tancuri, oprobiul opiniei publice mondiale, și Ungaria kádăristă blamată la ONU. Dar în 30 de ani Ungaria devine modelul socialismului cu chip uman. Kádár a recunoscut că atunci când a venit la putere, țara era cumplit măcinată, sfâșiată de lupte fratricide și a declarat: „Scopul meu a fost, ca să spun simplu, acela de a scoate Ungaria de pe prima pagină a ziarelor occidentale”. Eu nu spun că e ideal ceea ce a făcut Kádár, dar în orice caz ceea ce s-a petrecut în Ungaria lui Kádár a pus piatra de temelie pentru o tranziție graduală și pașnică spre un regim pluralist; pe undeva el a înțeles mai devreme decât alții mersul istoriei. Din acest punct de vedere, acesta ar trebui să fie idealul conducerii FSN la ora actuală, precum și a președintelui ales: deci, acela de a scoate România de pe prima pagină a presei internaționale, pentru că imaginea României, în acest context, este departe de a-i da o imagine pozitivă.

Logica tradițională a leninismului funcționează încă

R.B.: Pentru că ai menționat, la un moment dat, hai să le numim „stângăciile” guvernului, nu crezi că ar fi trebuit să se stabilească un dialog cu cei din Piața Universității?

V.T.: Am urmărit foarte atent evenimentele, fiind redactorul secției române a trimestralului *East European Reporter* din Londra în care la secția română redactorii de onoare sunt Dorin Tudoran, Mihai Botez, Mihnea Berindei și Dan Petrescu (ceea ce nu știu dacă se cunoaște în țară). Am publicat și Proclamația de la Timișoara pe care am îndrăznit să o denumesc, așa cum am spus-o în repetate rânduri la BBC și în celelalte posturi de radio, cel mai important document politic al revoluției române, cu o valoare politică de Chartă, în jurul căruia s-a putut coagula embrionul unei societăți civile române. Fără un asemenea document programatic, o societate civilă de tipul celei care s-a născut în Germania de răsărit (este vorba de Apelul de la Berlin din 1982), Charta 77 așa cum a fost promulgată în Cehoslovacia, programul opoziției democratice din Ungaria care este baza închegării Alianței liberilor-democrați, inclusiv Uniunea tinerilor democrați din Ungaria, deci, în absența unui document programatic nu se poate imagina avansul unor mișcări de opoziție, care să fie în ultimă instanță substanța societății [...]

Am simpatie personală și pentru dl. Rațiu și pentru dl. Câmpeanu, dar în formulele limbajelor politice ale partidelor istorice nu există nimic din formulele pe care

le-au inventat acele partide de opoziție precum: Solidaritatea, Forumul civic, Forumul Democratic din Ungaria , și chiar Noul Forum din Germania de Est, care combinau modernitatea discursului cu apelul la emoții și pasiuni sociale reale și expectații sociale reale. Cred că singura soluție onestă, dacă guvernării României ar fi vrut într-adevăr să debaraseze țara de această stare de profundă lipsă de auto-încredere și de aceste, mai mult sau mai puțin justificate temeri ar fi evitat mult dintre erorile care s-au comis.

Dl. Iliescu mi-a spus și mie în discuția purtată cu domnia sa, în martie 1990 (ceea ce de altfel a discutat și cu fostul ministru de justiție al Franței) că ar fi trebuit să se organizeze alegerile mult mai devreme pentru a evita vidul constituțional și vidul de putere. Probabil vidul de putere s-a creat tocmai grație precipitării și accelerării și respectiv metamorfozei pe care a suferit-o FSN-ul în momentul în care a decis să-și prezinte proprii candidați, în momentul transformării sale într-un partid politic hibrid și foarte ciudat, dar totuși un partid. Din acest moment a început, după părerea mea, degringolada Frontului „ca reprezentant al întregii națiuni”, alienarea din ce în ce mai puternică a intelectualității naționale, a tineretului și în special a tineretului studentesc. Nu se poate ca dl. Iliescu, care a fost ministru pentru problemele tineretului în perioada mișcării revoluționare studentești din ani 1968 și care de fapt a fondat *Centrul pentru problemele tineretului*, nu se poate să nu-și amintească ce semnificație și ce indicator, ce rol detonator poate să aibă o mișcare studentească. Este adevărat, că la ora actuală, mișcarea studentească este extrem de izolată în raport cu ceea ce vocabularul marxist mai numește clasa muncitoare.

Așa era și în Polonia în anul 1968. Problema este: Vrea dl. Iliescu să se situeze de partea factorilor de putere care au trimis în 1968 aramată și poliție împotriva studențimii din Varșovia, adică de partea acelor forțe conservatoare care au detestat întodeauna mișcările studentești ca fiind anarhice, nihiliste, distrugătoare de ordine etc. sau să se situeze de partea tineretului pe care Lev Troțki îl numea „barometrul revoluției”? Oare nu înțelege actualul președinte al României, tocmai deoarece cunoaște și istoria revoluționară vest-europeană, că distrugerea acestui minim de relații dintre Putere și Tineret o să fie extrem de dăunătoare pentru echilibrul social și ca atare va duce la exact ceea ce se întâmplă de fapt în țară, adică în loc de atenuarea fenomenului de criză, se ajunge la o exacerbare a crezei naționale?

Imensa ingeniozitate manipulativă a Frontului

R.B.: Nu trebuie uitat faptul că tineretul a fost în primele rânduri în zilele de 16-22 decembrie 1989 strigând nu numai „Jos Ceaușescu! Jos Tiranul!”, dar și „Jos comunismul!”. Ca istoric de formație nu cred că exagerez dacă afirm că niciodată comunismul nu s-a calchiat pe structura românului.

V.T.: Da, și atunci ajungem la formulele pe care le discutăm mai devreme și pe care le-am publicat în *The Christian Science Monitor* de curând, chiar cu o zi înainte de a veni în România, în care încercam să dau o explicație, o suită de rațiuni copleștoare: FSN-ul într-o țară, cea mai anticomunistă din estul Europei – deci paradoxul român. Explicația ar sta la nivelul psihologic și inerțial ș.a.m.d. dar mai există ceva: extraordinara confiscare abilă, de o imensă ingeniozitate manipulativă a Frontului, a retoricii anticomuniste.

Este părerea mea și am stat de vorbă cu foarte mulți oameni care au avut victime în închisorile anticomuniste, care sunt anticomuniști virulenți și care au fost pro-FSN, sută la sută, explicându-mi că Frontul este anticomunist și arătându-mi-se chiar ziarul

Azi, care, în ziua alegerilor, a anunțat că cine este anticomunist va vota Frontul; deci este o extraordinară operație de mistificare pentru că oamenii, marea majoritate, nu cred ceea ce tu și cu mine și încă un număr de intelectuali, de studenți și alți oameni observă ceea ce este evident: că este vorba de un comunism în derivă. Neo-comunismul este un răspuns la eșecul comunismului, o tentativă de supraviețuire, este un fenomen – istoricește vorbind – patogen, este o experiență politică degenerativă, așa cum se poate observa în Rusia lui Gorbaciov, chiar dacă acolo s-a operat cu ideile cele mai neo-bolșevice și neo-leniniste din lume.

Problema este că, în condițiile date, de loc și de timp, în România lui iunie 1990 există un grup politic, care la ora actuală, nu mi se pare foarte clar, dar care deține puterea și nu este dispus să o cedeze sub nici o formă, care nu este dispus să accepte nici un fel de negociere și nici un fel de tranzacție la nivelul puterii. Puterea politică este, în opțiunea acestui grup, care-l implică și pe președinte și pe primul ministru; este simplu și univoc: „puterea este a noastră, tot restul e negociabil”. Din acest punct de vedere probabil că una din marile datorii iluministe, dacă vrem, ale opoziției este că societatea civilă nu este mare lucru în afara iluminismului, este o tentativă de iluminare a conștiinței naționale, asta a fost și în alte țări și asta trebuie să fie. Probabil că așa se va ajunge, treptat, la adevărata identificare a adevăratei naturi a Frontului și asupra a ceea ce va fi Frontul în viitor. Pe măsură ce lucrurile vor merge în această direcție, nu am nici o îndoială, că se va produce fenomenul, pe care cu perspicacitate îl prevede dl. Brucan.

Dacă îl citez asta nu înseamnă că m-am brucanizat – este de altfel de preferat să ai de-a face cu un preopinent și chiar cu un adversar politic; pe scena politică a României dânsul este un actor, iar eu sunt un analist și tocmai asta ne dă posibilitatea unui dialog foarte interesant. Apreciez că dânsul chiar vine și spune ceea ce gândește, adică nu are o agendă publică și una privată, ceea ce este foarte important. În ceea ce privește alți partizani ai politicii Frontului am credința că această strategie pe care o abordează nu va putea, pentru multă vreme, să contracareze nevroza anticomunistă. În cazul de față cred că poporul român este atât de traumatizat de comunism, încât în momentul când va distinge despre ce este vorba, lucrurile se vor clarifica. Am văzut ceea ce s-a întâmplat aseară în zona Pieței Universității și stau și mă întreb cât timp va mai putea funcționa „bau-bau-ul” minerilor.

Somoza nu a fost atât de corupt precum Ceaușescu

R.B.: Știu că una din principalele tale teme de studiu politologic este cea a țărilor latino-americane. Am putea găsi oare anumite similitudini între evenimentele din acel spațiu geografic și cele din România?

V.T.: Da, desigur. O țară pe care aș compar-o cu România este Nicaragua având în vedere o largă gamă de motive: ieșirea dintr-o dictatură turbată cu toate că Somoza se pare că nu a fost atât de corupt pe cât a fost Ceaușescu), forme de intimidare dintre cele mai abjecte, deci un fond care a dus la prăbușirea dictaturii, lui Somoza, iar din străfundurile revoluției nicaraguane a ieșit la suprafață Frontul Sandinist care și-a negat cu obstinație identitatea comunistă. Această negare a fost una din principalele piese de rezistență ale Frontului Sandinist, precum și cele două partide comuniste aflate în opoziție (poate prin asta le dăm o sugestie și celor din conducerea FSN: să înființeze vreo două partide comuniste ca să scape de acest stigmat al neo-comunismului).

De asemenea, ca și Nicaragua, în România conducerea FSN ca și conducerea FSLN a acceptat menținerea unor forme periferiale și în ultimă instanță perpetuu amenințată de opoziție. În cazul Nicaragiei au contat extraordinar de mult presiunile internaționale și în special cele ale SUA, iar în cazul României cred că va fi vorba de o presiune conjugată care va veni și din Est și din Vest; pentru că nici Estul nici Vestul nu au interesul ca în inima Europei, pe drumul spre Casa Comună Europeană să se mai asiste la renașterea unui experiment, în ultimă instanță dictatorială, pentru că așa cum a spus Șevarnadze „fascistă sau comunistă o dictatură rămâne o dictatură”. Or, prea multe elemente dictatoriale au ieșit la suprafață în ultima vreme în atitudinea și în strategiile Frontului ca să nu se creeze sentimentul că actualii lideri ai FSN nu sunt neapărat niște îndrăgostiți de democrație. Dar neîntorcându-se la Nicaragua, în pofida faptului că sandiniștii controlau tot: armată și securitate, cu excepția ziarului La Prensa (și nu vă doresc să deveniți contra-parte română a acestui ziar) iată că s-a ajuns la situația că votul popular a ilustrat refuzul acestui experiment neo-comunist. Nu am nici o îndoială că se va ajunge la acest lucru și în România.

Este vorba de ceea ce se întâmplă în experiența poloneză: „lungul drum al societății civile prin instituții” ca să-l citez pe Adam Michnik; în primul rând pătrunderea și transformarea unor instituții, cum ar fi cele culturale și educaționale, în focare ale societății civile, precum și legarea punților cu clasa muncitoare care este o verigă esențială pentru că un grup social este mai ușor, la ora actuală, intimidabil de către demagogia populistă. Clasa muncitoare trăiește deocamdată cu spectrul privatizării care va însemna șomaj, cu ideea nesiguranței zilei de mâine și toate celelalte elemente care aparțin, în ultimă instanță, unei caduce și deformate a ceea ce înseamnă economia de piață la sfârșitul secolului XX. Dar oamenii nu sunt educați în acest sens. Am aici revista *Alternative*, fostă *Era socialistă*, în care nu se specifică nimic despre eroii și marea aventură a totalitarismului. Au apărut cărți excepționale pe tema totalitarismului, dar acestea nu sunt deloc în atenția neo-ideologilor sau paleo-ideologilor (ca de exemplu în cazul dl. Radu Florian) deci nimic despre formele de detotalizare ale polisului neocomunist.

București, 16 iunie 1990
Interviu realizat de Raluca Barac

Spre o reabilitare a lui Ceaușescu

Polemica, în presă sau orală, dacă vrea să aibă un sens și să-și respecte menirea, trebuie să împrumute câteva mii din principiile duelului. Astfel, combatanții ar trebui să fie de acord cu respectarea unui minimum de reguli fundamentale, cuvenindu-se ca ei să se înțeleagă asupra armelor de utilizat, asupra felului, timpului și locului luptei. Dar, mai presus de orice, este imperios necesar ca polemiciștii să-și acorde unul celuilalt – iar faptul să fie, obiectiv vorbind, cu puțință – calitatea de „oameni de onoare”. Acesta este lucrul esențial: atâta vreme cât adversarii își recunosc un minimum de calități nu doar profesionale, dar mai ales umane, disputa, chiar atrasă de umori temperamentale spre unele excese verbale, poate totuși avea loc în termeni reali, își merită numele, iar rentabilitatea ei nu este de pus la îndoială.

Acestea fiind spuse, ce sens ar avea să mimăm polemica, să pretextăm că intrăm în dispută cu „Săptămâna redivivă”, adică cu nou apăruta revistă „România Mare”, scoasă de Eugen Barbu și Corneliu Vadim Tudor? Căci este clar că tocmai existența unui minimum de reguli ale urbanității ce se vor a fi păstrate în decursul unei polemici este lucrul pe care aceștia doi, cât și destui dintre colaboratori nu l-au recunoscut niciodată. Ce să mai vorbim despre calitatea de „om de onoare” în cazul acestor virtuoși ai sudalmei și ai calomniei violente, și aceasta, e bine să o precizăm, la un nivel de „profesionalism” ce face să pară, prin comparație, chiar și tunul jurnaliștilor de la „Azi” și „Dimineața” a fi de abia verva unor domnișoare bătrâne, puțin acre și o idee cam prea caustică. În concertul tulburat prea adesea de invectivă din presa noastră post-revoluționară, „România Mare” realizează o performanță, plasând ștacheta mizeriei publicistice la o înălțime, să sperăm, greu de egalat.

Și atunci, despre ce polemică poate fi vorba? Ce să aduci în întâmpinare unor inși care nu știu să argumenteze, care falsifică și scot din context documentele, care recurg la insulte în locul dovezilor, care neagă evidența? Ce să-i răspunzi, bunăoară, lui Corneliu Vadim Tudor? Că scriitori precum Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Dorin Tudoran, Șt. Augustin Doinaș, Daniela Crăsnaru, critici, esești, filologi ori istorici precum Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Andrei Pippidi, Radu Popa și mulți alții nu sunt chiar ultimii oameni din cultura română și nici

„impostori” în deficit de talent? Va răspunde, în stilul binecunoscut, decupând din cotext câteva frânturi de frază sau de vers, pe care le va ridiculiza expediindu-le printre „panseurile lui Gâgă”.

Să-i argumentezi că era o foarte mare distanță între ați face public protestul prin intermediul posturilor de radio străine, semnând o scrisorae deschisă, așa cum au făcut oameni atât de diferiți precum Doina Cornea, Dan Deșliu, Mircea Dinescu, Mihai Șora, Al. Paleologu, Silviu Brucan, Al. Bârlădeanu, Stelian Tănase ori Ioan Buduca ș.a., și a te limita la trimiterea unor memorii pe adresa unor demnitari de partid, memorii destinate a rămâne neștiute de către opinia publică? Să-i spui că tocmai publicitatea crea riscul, că ea stârnea măsurile represive ale regimului și aceasta fiindcă numai publicitatea protestului putea exprima, și încă cum nu se poate mai clar, decizia de a nu mai accepta minciuna oficială, hotărârea de a nu mai îndura complicitatea într-un fals? Să-i reamintești că unul dintre lucrurile de care românul se temea cel mai mult era tocmai stricarea „unității de monolit”, contestarea directă, refuzul regulii tăcerii și a secretului pe care el o impusese – și că acestea toate nu puteau fi obținute decât prin publicitatea în străinătate? Căci pe atunci – e bine să n-o uităm prea repede – dacă erai împotriva guvernului, a președintelui țării ori a politicii sale culturale sau economice, „România Liberă” nu-ți publica încă textul.

Va răspunde desigur că publicitatea prin „Europa Liberă” sau „Vocea Americii” a însemnat, înseamnă și va însemna de-a pururea vinderea țării, trădare de neam etc. Iar dacă în fine, vei îndrăzni să-i atragi atenția că, orice s-ar zice, fără „Europa Liberă, Vocea Americii, BBC” n-am prea fi știut nici ce se întâmplă în propria noastră țară și că, paralizată de lipsa de informație, e probabil că revoluția dintre 16-22 decembrie nu ar fi putut avea loc, C.V.T. ar exploda probabil într-o cascadă de invective și de injurii de tavernă, insinuând că toți cei care au protestat public împotriva regimului Ceaușescu, ori care pur și simplu au refuzat să se compromită, nefiind, de aceea, agreați de „Săptămâna” sunt legionari, în solda „agenturilor”, imbecili, ori pur și simplu că, fiind proveniți din „marile orașe, extrem de împeștritate etnic”, rămân deficitari la capitolul românismului neaoș, de vreme ce sunt, după caz, maghiari, slavi, greci ori chiar – „horribile dictu”, precum subsemnatul, evrei – și că de aceea n-au să mai glăsuiască, trebuind „să fie dați de-a dura, înapoi, în vulcanii noroioși de unde au scos capul”.

Discuția pare, evident, inutilă. Mai mult, s-ar putea spune cu destulă îndreptățire că singura atitudine normală ar fi păstrarea tăcerii, boicotul prin ignorare. Și aceasta cu atât mai mult cu cât

„România Mare” mizează pe scandalul publicității și al războiului verbal, pe aromele pestilențiale ale unor campanii de presă dezmățate.

Și totuși, există o anumită idee în articolul lui Corneliu Vadim Tudor, pe care nu doresc a o trece sub tăcere, mai ales că ea îmi pare a nu fi deloc străină de orientarea generală a revistei. Iată despre ce cred că este vorba: ori cât de polarizat și diversificat este spectrul nostru politic de astăzi, există totuși, pentru toată lumea, de la Ion Iliescu la Ion Rațiu, de la „Azi” la „Dreptatea” și de la „Adevărul” la „România Liberă” sau „Zig-Zag” un punct esențial de acord: anume că Nicolae și Elena Ceaușescu au fost niște oribili tirani, niște monștri cu chip omenesc, care au dus la paroxism chiar și totalitarismul comunist „normal”, care au făcut tot ce le stătea în putință pentru a sabota și nimici națiunea română și pentru care comparația legitimă este Hitler, Stalin, Pol Pot sau Caligula. Or, iată, în câmpul acestui consens minim, dar general, o notă discordantă: Corneliu Vadim Tudor. Căci ce ne spune aceasta? Mai întâi că Ceaușescu de până în anii 83-84 era o „persoană diferită” de cel din ultimi ani. Oroarea pentru C.V.T. începe deci, nu în 1971, odată cu „minirevoluția culturală” și cu prăbușirea iluziilor de liberalism, ci într-un moment când genocidul cultural era deja demult în curs. Dar care este, în fond, vina lui Ceaușescu? După autor, aceea că „n-a știut să îmbătrânească și și-a îndepărtat poporul”; cu alte cuvinte, că n-a mai rămas cel ce era încă în anul 1984. Cât de iubit ar fi rămas atunci „Big Brother”!

Părerea lui C.V.T. despre cuplul Ceaușescu reiese foarte clar ghidându-ne după cei cu care îi compară. Nu-i ajunge s-o acopere pe Monica Lovinescu cu toată scârna produsă de o imaginație bolnavă; cu o prefăcută naivitate el întreabă: „oare care o fi diferența dintre Monica Lovinescu și Elena Ceaușescu?” Problema, așadar, nu mai este Monica Lovinescu, ci revizuirea statutului Elenei Ceaușescu. Căci atâta părea că știm și noi toți și cu atâta eram și noi toți de acord: că Elena Ceaușescu împreună cu soțul său au reprezentat un absolut al răului. Or, iată că prin comparația de mai sus, absolutul dispare și se relativizează; diferențele devin triviale și ne semnificative. Direcția pe care o propune C.V.T. e limpede: obișnuiți-vă să declarați că între inamicii voștri politici, literari, etc., și monstrul bicefal nu există nici o diferență, sau măcar nici una însemnată. Rezultatul va fi că, banalizat și vulgarizat prin continue și total nepotrivite comparații, Dracula va deveni doar un cetățean ceva mai fanfaron și ceva mai neghiob decât alții, iar meritul celor care l-au contestat fățiș se va reduce la neant.

Dar comparația merge mai departe, mult mai departe: dinaintea oponentilor „Săptămânii”, a celor care au denunțat plagiatele lui Eugen Barbu și Ion Gheorghe, precum și imposturile ucenicilor. Ceaușescu ar fi fost, crede C.V.T. „un copil nevinovat”! Nicolae Manolescu, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu etc. fac prin urmare, să pălească cu totul crimele lui Ceaușescu care a fost, totuși, executat pentru genocid împotriva poporului român! Dar atunci una din două: ori cunoaște C.V.T. o acuzație mai gravă decât cea de genocid, ori trebuie să se admită că asistăm deja, la nici jumătate de an de la pieirea dictatorului, la începutul deloc insidios sau bine camuflat, al reabilitării sale.

Andrei CORNEA

Dintr-un „jurnal politico”

Joi, 26 aprilie 1990. – Citeam deunăzi într-o foaie (independentă, evident) o vorbă ce s-ar vrea, dar nu e, de duh: „izlazul Timișoarei”. Aluzia ieftin-malțioasă are-n vedere Proclamația, din martie, de la Timișoara, – rudă săracă, insinuează gazeta, surâzând subțire (ca dinaintea unui moft, a unei biete imposturi, a unui veliatarism cu Proclamația pașoptisto-mesianică de la Izlaz. Numai că trista ironie își pierde dintele sau acul (nu, din păcate, și veninul), dacă citim acest „izlaz” ca, mai întâi, apelativ, ca simplu substantiv comun, - urmând ca după, eventual, să-l (re)citim cu nume propriu, ca memorabil toponim.

Or, ce semnifică „izlaz”?

- „Pârloagă”, „țelină”. „imaș”.

Ei bine, cum puțin lipsise ca Timișoara, în decembrie, să se preschimbe în pârloagă, în țelină sau în imaș, **ca o Carthagină modernă** pe locul căreia, viran, să pască **vite costelive și cooperativizate** sau, cel puțin, să se întindă în voie loboda și pirul – fie și numai ipoteza unei asemenea ursite: a transformării, peste noapte, a Timișoarei în izlaz, era destul ca să-i dea dreptul, drept sacru, la o Proclamație.

Câteva zile mai târziu.- Atunci când dl. Președinte spune, la mitinguri, zâmbind, că FSN-ul reprezintă **gruparea inșilor „de bine”**: „cinstiți”, „corecți”, **din România**, o face, oare, din motive preponderent electorale, întru captarea cât mai multor simpatizanți, flatați într-astfel (ba chiar, când ei se recrutează din cadrele nomenclaturii, inocentați prin însăși faptul de a intra în justul Front), - SAU (ceea ce e de natură să nască nu puține temeri, căci dintr-o tactică ad-hoc: dintr-un demers propagandistic persuasiv-tranzacționist, virează în intoleranță și fanatism ideologic) o face, totuși, **în virtutea vechii religii de partid, a unui providențialism ateu** (și cu atât mai sumbru), potrivit căruia Istoria (cu, totdeauna, „I” majuscul) își are proprii aleși, și, respectiv, damanații ei?

În care caz, ne mai rămâne să apelăm, de pe acum, la improbabila clemență a celor ce ne (re)comandă în numele acestei dogme sumare și exclusiviste, pentru ca ei să ne preschimbe statutul de damnați perpetui într-unul – pe cât cred, mai slobod – de paria, de meteci, de lumpeni, de desperados, de...golan!

Cargocultul. – Un grav simptom al decăderii/subdezvoltării spirituale fie și dacă explicabil (va continua să fie), la noi, penibila vocație a unui fel de cargocult. De-a lungul a vreo cinci decenii, „Chiriașii obscurelor speranțe” (cum își numea Apollinaire pornirea colecției de fetișuri) i s-au substituit treptat aceluia care, la Dante, rimează doar cu Sine-însuși. Nu suntem singurii, desigur, care pe lângă o religie istorică și relevantă, cultivă o mitologie imemorabilă sau recentă (în sens nu numai barthesian): după cum practică tot soiul de superstiții, de eresuri, — fie ca insolubil zaț al unor culte anterioare, ca, deci, religie reziduală (astfel făcându-se că morții ni-s duși la groapă,

bașca popa, de agramate babe docte!), fie ca erzaț de religie: **religie fără pietate, de contrabandă sau de „gang”, mizeră și umilitoare**. Căci dacă o religie dreaptă pretinde o umilitate, din parte-ne, ce, în principiu, nu-i nicidecum o umilință — o superstiție umilește obrazul demnității noastre, iar trecerea de la religii la eresuri e totdeauna degradantă, cum este orice involuție. Faptul că triburi australe perseverează în (sub)cultul mesianic eschatologic al unei nave (care astăzi, poate fi una aeriană) salvifice ultramarine, n-are nimic nedemn într-însul — mișcându-ne prin stângăcia, candoarea și precaritatea-i specifice unei religii (să-i spunem): povera, „săracă”, cum arată cu același nume.

– Când, însă, „oamenii botezați” i-așteaptă, vai, pe transatlantici, preț de vreo două cincinale, și când, aceștia nesusind, îi mai evocă și invocă, la ceas de cumpănă. La greu, ca pe mântuitorii noștri, ei practică, fără onoare, un lamentabil cargocult, (în paranteză fie spus: pasivitatea se plătește printr-un, în termeni financiari, enorm pasiv al resemnării, prin credite discreditate, ca și prin faliment moral) cargoul salvator, apoi, ia chipul unui pașaport: o foaie, veștedă, de drum către un vestic El Dorado. Estimp, se desprimăvărează la Praga (și prin alte părți) ca să se facă, iarăși, toamnă — care la noi, e iarnă grea. **Pe urmă, vine perestroika, și spunem „ex oriente lux”** (nu, însă, à la Sadoveanu, dar ca pe vremea perestroikăi dintâi: dezghețul hrușciovian — în care am sperat și eu) — uitând că din cei șapte ani ai Antichristului, preziși, doar primii trei și jumătate sunt unanimi aplaudați, ceilalți fiind ceea ce primii păreau a nu fi: antichristici...

Fără să-l practic, ca mulți alți, cunosc prea-bine cargocultului din experiența străzii (mele) — unde, o dată-n săptămână, parcă un lung autocar post-titoist și confortabil. Veneau dintr-un Eden al ciungăi (ce să vă zic: chewing-gum), al blugilor și al „Vegetei”. Bișnița (trocul?) începea cu ușile întredeschise, inedefectibilul cargou fiind, din vreme, așteptat. Pe urmă, pasagerii lui se risipeau prin toată urbea, devalizând (f)alimentare. Autocarul, rămas gol, avea un vag mister al său, o *res abscondita*, o vrajă, un ce aventuros-exotic, ca o rulotă de circari, cu care vrei, dar nu cutezi, să pleci pe totdeauna — mai strecurând priviri piezișe prin perdeluțele-i de voal. Zice-se că, după Cădere, heruvinii i-au permis lui Seth, din poarta Raiului, o dată, **o prea-nostalgică otheadă spre Arborele Cunoștinței** (îngemănat, acum cu al Vieții). Tot astfel, pietonii noștri avizau cargoul, galeș. Întunecându-se, acesta se lumina și prin hublouri, priveai, ca-n sânul lui Avram, la fericiții pasageri, tot mai spectral-evanescenti. Motoarele porneau să toarcă; și când portierele-i, în fine, se închideau definitiv, nava urându-se din loc, pocnetul lor dădea de știre că Paradisul e pierdut — iar cargocultul, *ipso facto*, în continuare practicabil.

În ce nou Argo, în ce (b)arcă, în ce cargou sperăm acum?

Șerban FOARTĂ